

УДК: 339.9

ПОБОЧЕНКО Л.М.,

кандидат економічних наук, доцент, доцент кафедри міжнародних економічних відносин і бізнесу Інституту міжнародних відносин Національного авіаційного університету

АРТЕМОНЕНКО В.В.,

студентка 5 курсу Інституту міжнародних відносин Національного авіаційного університету

ОЦІНКА МІЖНАРОДНОЇ КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНОСТІ СТРАХОВИХ КОМПАНІЙ УКРАЇНИ

Анотація. У статті досліджено міжнародну конкурентоспроможність страхових компаній України на основі міжнародних рейтингів. Проаналізовано проблеми розвитку страхового ринку України в умовах інтеграції вітчизняного страхового ринку до світового ринку страхування.

Ключові слова: страхові компанії, світовий ринок страхування, міжнародна конкурентоспроможність, компанії з іноземним капіталом, рейтинг надійності.

Побоченко Л.М., кандидат экономических наук, доцент, доцент кафедры международных экономических отношений и бизнеса Института международных отношений Национального авиационного университета; **Артемонакко В.В.,** студентка 5 курса Института международных отношений Национального авиационного университета

ОЦЕНКА МЕЖДУНАРОДНОЙ КОНКУРЕНТОСПОСОБНОСТИ СТРАХОВЫХ КОМПАНИЙ УКРАИНЫ

Аннотация. В статье исследована международная конкурентоспособность страховых компаний Украины на основе международных рейтингов. Проанализированы проблемы развития страхового рынка Украины в условиях интеграции отечественного страхового рынка в мировой рынок страхования.

Ключевые слова: страховые компании, мировой рынок страхования, международная конкурентоспособность, компании с иностранным капиталом, рейтинг надежности.

Pobochenko L.M., Ph.D. in Economics, Associate Professor of International Economic Relations and Business Department, Institute of International Relations, National Aviation University; **Artemonenko V.V.,** student of Institute of International Relations, National Aviation University

ASSESSMENT OF INTERNATIONAL COMPETITIVENESS INSURANCE COMPANIES IN UKRAINE

Annotation. The article examines the international competitiveness of the insurance companies of Ukraine on the basis of international rankings. The problems of development of the Ukrainian insurance market in terms of integration of the domestic insurance market in the global insurance market.

Keywords: insurance, global insurance market, international competitiveness, companies with foreign capital, the security rating.

Постановка проблеми. Початок третього тисячоліття засвідчив зростаючі тенденції фінансового глобалізму, що зумовлюють трансформаційні зрушення світового економічного простору. З огляду на величину активів, обсяги нагромадженого капіталу та кількість задіяних працівників у галузі, за страховою діяльністю, як структурним компонентом світового ринку фінансових послуг, закріплено особливе місце.

Ринок страхування характеризується інтеграційними процесами, що є слідством лібералізації торгівлі страховими послугами, укрупнення і зростаючої капіталізації страхових компаній, усунення бар'єрів для іноземних страховиків і підвищення їх концентрації, темпів зростання окремих видів страхування, поліпшення якості традиційних послуг, запровадження нових страхових продуктів. Такі тенденції посилюють конкуренцію та супроводжуються експансією і поглинанням страхового бізнесу в країнах з трансформаційною економікою.

Високий інтерес до українського страхового ринку з боку іноземних інвесторів є прямим слідством ринкових перетворень, недостатнім розвитком та незбалансованою структурою при одночасній великій ємності страхового ринку, у якій переважну роль відіграють ризикові види страхування, що не забезпечує достатньої конкурентоспроможності вітчизняних страховиків.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Серед зарубіжних учених привертають увагу роботи Р.Брейлі, К.Болін, Т.Гварліані, М.Грейс, Дж.Даннінга, Дж.Дікінсон, Р. Дофф, М.Елінга, Р.Кін, Дж.Кумінса, С.Майерса, Н.Мусіса, Ю.Ліндера, П.Сорокіна, Е.Хелфєрта, Д.Хемптона, І.Хольцмюллєра, В.В.Шахова та ін.

Проблематику страхування досліджували українські вчені Л.Антонюк, В.Базилєвич, К.Базилєвич, О.Білорус, А.Гальчинський, Н.Внукова, Т.Говорушко, В.Грушко, О.Залєтов, М.Клапиков, Ю.Козак, О.Курило, Д.Лук'яненко, З.Луцишин, Ю.Макогон, В.Малько, С.Осадець, А.Таркуцяк, А.Філіпенко, І.Школа та ін.

Віддаючи належне науковим працям вітчизняних і зарубіжних учених, доцільно зауважити, що питанням конкурентоспроможності українських страхових компаній не приділено достатньої уваги.

Мета статті. Метою статті є дослідження міжнародної конкурентоспроможності страхових компаній України на основі міжнародних рейтингів.

Виклад основного матеріалу дослідження. В умовах глобальних трансформацій процес інтеграції національних ринків фінансових послуг в цілому та сегментів даного ринку призводить до необхідності оцінки конкурентних переваг кожного суб'єкта господарювання. Страхові компанії не є виключенням. Розвиток страхування в умовах глобалізації світового страхового ринку, концентрація капіталу призводить до величезного загострення конкуренції між потужними транснаціональними страховиками. Конкурентні процеси набувають все гостріших форм, а конкурентна боротьба стає все дедалі різноманітнішою [4, с.35].

Сучасне страхування – одна із галузей економіки України, що досить динамічно розвивається. Розвиток страхового ринку і використання його в інтересах сталого розвитку національної економіки в умовах її інтеграції у світове економічне співтовариство та посилення процесів глобалізації є важливим компонентом національної безпеки, але цей процес є поступовим і тривалим.

Розвиток страхування в Україні стримується багатьма об'єктивними та суб'єктивними чинниками. Головними серед них є відсутність платоспроможного попиту на страхові послуги внаслідок падіння рівня життя населення, обмеженість корпоративних фінансів, нестійкість податкової системи, відсутність економічних стимулів розвитку страхування. Особливо актуальною є проблема формування та подальшого розвитку страхового ринку України, особливо за умов кардинальних змін в економічній системі.

Слід зазначити, що державна політика в галузі страхування потребує вдосконалення через подальший розвиток нормативної бази, інтеграцію України в міжнародні структури в галузі страхування, забезпечення оптимального співвідношення між обов'язковим і добровільним страхуванням, залучення страхового ринку до вирішення соціальних питань тощо.

Подальший розвиток конкурентних відносин у вітчизняному страховому секторі пов'язаний із концентрацією внутрішнього ринку страхових послуг. При цьому передбачають присутність іноземних страхових компаній. Нині на українському ринку страхових послуг не залишилося сильних національних страхових компаній. Багато їх цілком або частково належать іноземним фінансовим групам. Це пов'язано із високою доходністю страхової справи в Україні.

Розвиток українського страхового ринку об'єктивно супроводжуватиметься хворобами росту: недостатність фінансового потенціалу українських страховиків, якості активів та управління ризиками; низький рівень технологічності здійснення страхових операцій та використання інформаційних технологій; недосконалість організаційної структури та економія управлінських витрат; відсутність нормального конкурентного середовища та соціально-економічної відповідальності перед суспільством [1, с.23].

Forbes презентує перший рейтинг надійності страхових компаній. Мета даного проекту – допомогти клієнтам і партнерам оцінити стан ритейлових страховиків для прийняття рішення про співпрацю з тією чи іншою страховою компанією.

На передових позиціях рейтингу – компанії з іноземним капіталом, які входять у міжнародні фінансові групи. У рейтинг включили страховиків, валові премії яких перевищують 100 млн гривень. У розрахунку використовувалася офіційна фінзвітність компаній.

Оцінювання відбувалося за такими показниками:

- боргове навантаження;
- рівень ліквідності;
- приріст премій;
- приріст капіталу;
- рівень перестраховування;
- входження в міжнародну фінансову групу.

Також враховувалася наявність рейтингу від міжнародних і/або українських агентств, і коефіцієнт фінансової стійкості – відношення власного капіталу до пасивів компанії.

За допомогою рейтингу Forbes оцінював привабливість страховиків для клієнтів ритейлової групи – власників рухомого і нерухомого майна. Цей показник вимірювався як сума факторів привабливості – від 1 до 4. Якісний показник привабливості виражається рейтинговою категорією. Всього таких категорій чотири – А, В, С, D. Основне значення має рейтингова категорія страховика [6].

У рейтинг Forbes увійшли 26 компаній. Це страховики, валові збори яких за підсумками 2013 року склали 100 млн гривень і більше. Відзначимо, що весь минулий рік страховий ринок України перебував у стані застою і концентрації фінансових потоків у корупційних схемах провладних страхових бізнесів (див. табл. 1).

За даними Національної комісії регулювання ринків фінансових послуг України, на 1 січня 2014 року в країні функціонували 345 ризикових страхових компаній – проти 352 учасників ризикового ринку на 1 січня

2013 року. Частина валових премій по відношенню до ВВП склала 2%, або 26,2 млрд гривень. Середній рівень страхових виплат склав 16,2% [7].

Таблиця 1

Рейтинг страхових компаній України за валовими преміями 01.01.2014 року

№	Страхова компанія	Валові премії 2013, тис. грн.	Валові премії 2012, тис. грн.	Темпи приросту, %
1	«АХА Страхування»	782 749,0	786 919,0	-0,53
2	«Арсенал Страхування»	636 520,3	503 140,6	26,51
3	«Інго Україна»	630 819,7	543 951,1	15,97
4	«Аска»	614 195,6	678 424,0	-9,47
5	«Уніка»	589 466,8	665 767,8	-11,46
6	«Альфа Страхування»	585 606,0	462 522,6	26,61
7	«Провідна»	562 188,0	633 888,6	-11,31
8	«Лемма»	509 365,8	378 303,1	34,64
9	«Українська страхова група»	504 878,1	450 098,2	12,17
10	«Альянс»	416 962,0	360 218,0	15,75
11	«PZU Україна»	404 177,4	355 480,7	13,70
12	СГ ТАС	396 461,6	361 651,1	9,63
13	«ВУСО»	272 937,5	244 015,2	11,85
14	«Нафтогазстрах»	271 998,7	230 282,4	18,12
15	«Універсальна»	266 665,0	289 680,0	-7,94
16	«Гарант-Авто»	245 863,8	207 721,4	18,36
17	«Княжа»	215 162,0	204 424,9	5,25
18	«Просто-страхування»	207 612,8	205 344,7	1,10
19	«Брокбізнес»	186 534,3	132 594,8	40,68
20	«Allianz Україна»	176 700,2	136 851,7	29,12
21	«НДІ Страхування»	174 213,6	116 701,6	49,28
22	«Каштан»	174 127,8	143 209,4	21,59
23	«Перша»	170 485,0	148 145,0	15,08
24	«Іллічівське»	149 057,9	141 784,2	5,13
25	«Країна»	139 379,0	139 458,8	-0,06
26	«Експрес Страхування»	123 992,7	131 175,6	-5,48

Примітка: складено автором за даними журналу про страхування та перестраховування в Україні та світі «Фориншурер» (<http://forinsurer.com>).

Forbes оцінював, насамперед, ритейлові компанії, які працюють на конкурентному ринку. Наприклад, не включили у рейтинг СК «Дельта», оскільки в цього страховика наявний один основний канал продажів – відділення Дельта Банку для своїх клієнтів.

Також, не бралися до уваги страхові компанії, рівень перестраховування у яких перевищує 70%. Такі страховики або приймають надто великі і не ритейлові ризики, або можуть бути учасниками ланцюжка оптимізації оподаткування. Але за своєю суттю така діяльність страховою не є [6].

Жоден із ризикових страховиків не отримав максимального рейтингу надійності – А. Лідери ринку, за підрахунками Forbes, заслужили оцінку не вищу за В – середній рівень надійності для клієнтів (див. табл. 2).

У першу трійку увійшли компанії, забезпечені підтримкою міжнародних фінансових материнських структур («АХА Страхування», «Арсенал Страхування», «Інго Україна»). Минулого року на страховому ринку позначався загальний дефіцит ліквідності. Отримання фондування від акціонера допомагає страховикам вистояти в непростому періоді, в тому числі в умовах плаваючого курсу та девальвації гривні. Однак компанія не може весь час працювати на «підживленні» від іноземного акціонера. Тому за високий показник боргового навантаження, який включає, в тому числі, допомогу від материнських структур, оцінка рейтингу знижувалася.

До групи В – середнього рівня привабливості для клієнтів – увійшли дочірні компанії російських і західних міжнародних фінансових груп. Наприклад, першу трійку утворили «Українська страхова група» і «Княжа», які входять в австрійську Vienna Insurance Group; «АХА Страхування», що входить у французьку АХА, і «Allianz Україна», яка належить німецькому Allianz. Єдина компанія українського походження, яка отримала оцінку В, – страхова група ТАС Сергія Тігіпка. Компанія заслужила такі показники завдяки збалансованим показникам і високому коефіцієнту фінансової стійкості. Найнижчий рівень привабливості отримали дві компанії: дніпропетровська «Альянс» і АСКА, яка входить до СКМ Ріната Ахметова. Так, негативний результат АСКА пов'язаний із високим борговим навантаженням, високим рівнем перестраховування, а також скороченням зборів та рівня капіталу в 2013 році [6] (див. табл. 2):

Таблиця 2

Рейтинг надійності страхових компаній України

Страхові компанії	Боргове навантаження	Ліквідність	Рівень виплат	Приріст премій	Приріст капіталу	Входження у МФГ	Рівень перестраховування	Найвищий рейтинг у	Коефіцієнт фінансової стійкості	Сумарний рейтинг	Буквенне значення рейтингу	Рівень виплат, %	Динаміка премій, %
«Українська страхова група»	2	3	4	3	4	4	2	3	2	3,25	В	50	12,17
«АХА Страхування»	3	2	4	2	3	4	1	3	3	3	В	48	-0,53
«Allianz Україна»	1	2	3	4	2	4	4	3	2	2,95	В	44	29,12
«Альфа Страхування»	3	4	2	4	4	2	2	2	3	2,85	В	26	26,61
«Інго Україна»	3	2	4	3	3	2	4	2	3	2,85	В	53	15,97
«HDI Страхування»	3	3	1	4	3	4	1	3	3	2,85	В	13	49,28
«Княжа»	2	2	3	3	1	4	3	3	2	2,8	В	41	5,25
«Уніка»	2	1	3	2	3	4	4	3	2	2,65	В	38	-11,5
СГ ТАС	4	2	4	3	3	1	2	2	3	2,65	В	48	9,63
«PZU Україна»	1	1	3	3	3	4	3	3	1	2,6	В	37	13,70
«Просто-страхування»	3	2	3	3	4	2	1	1	3	2,5	С	42	1,10
«Експрес Страхування»	4	4	2	2	4	1	2	1	4	2,45	С	25	-5,48
«Гарант-Авто»	3	1	4	3	4	1	2	1	3	2,4	С	51	18,36
«Брокбізнес»	3	2	2	4	3	1	3	2	3	2,35	С	27	40,68
«Каштан»	4	4	0	4	4	1	1	1	4	2,3	С	4	21,59
ВУСО	4	3	1	3	4	1	2	1	4	2,25	С	14	11,85
«Арсенал Страхування»	2	2	2	4	4	1	4	1	2	2,25	С	26	26,51
«Провідна»	2	2	3	2	4	2	2	1	2	2,25	С	44	-11,3
«Універсальна»	3	1	2	2	2	3	3	1	3	2,2	С	29	-7,94
«Нафтогазстрах»	4	3	1	3	4	1	1	1	4	2,2	С	74	18,12
«Країна»	3	2	3	2	3	1	1	2	3	2,15	С	36	-0,06
«Перша»	2	2	2	3	3	1	4	2	2	2,1	С	25	15,08
«Лемма»	4	2	0	4	3	1	2	2	4	2,05	С	3	34,64
«Іллічівське»	1	2	3	3	1	1	4	1	2	2,05	С	31	5,13
«Альянс»	4	1	0	3	4	1	2	1	4	1,75	Д	3	15,75
«Аска»	1	1	2	2	2	1	3	2	2	1,6	Д	25	-9,47

Рівень А – «надійний»; В – «стабільний»; С – «задовільний»; D – «поганий»; F – «катастрофічний».

Джерело: Forbes (<http://www.forbes.com>).

Тобто, при активних запозиченнях компанія скорочувала ділову активність. У свою чергу, дніпропетровський «Альянс» опинився в групі D через вкрай низький рівень виплат: у цій компанії він склав усього 3%.

Рейтинг Forbes показав, що тенденції 2013 року посилилися в першій половині року 2014-го. У страхово-го ринку підвищився рівень збитковості – як через війну, так і через девальвацію гривні та загальний стан економіки. Втім, головний прогноз, який експерти виносили для страхового ринку, не здійснився.

Так, у 2013 році фінансисти очікували появи на ринку мегастраховика – величезної страхової компанії, яку буде утворено, в тому числі, через поглинання слабших гравців. Цей прогноз не справдився. Також на ринок впливають очікування щодо передання повноважень регулятора від Нацкомфінпослуг – Національному банку України. Що в перспективі може означати зміну принципів нагляду над страховими компаніями. Найпростіше до цих змін адаптуються компанії з іноземним капіталом та близькі до влади структури.

Таким чином, конкуренція є невід'ємною складовою функціонування будь-якого розвинутого ринку. Аналіз розвитку економічних процесів останніх років свідчить про те, що конкуренція – це ключовий чинник, який визначає засади формування стратегії організації, у тому числі страхової, та основні шляхи її реалізації.

Конкуренція на ринку страхування покликана сприяти формуванню ефективного конкурентного середовища як механізму, що у короткостроковій перспективі сприятиме економічному зростанню, а в довгостроковому – стане одним з вагомих чинників створення і функціонування соціально орієнтованої ринкової економіки. Даний процес регулює кількість компаній на ринку, рівень цін та якості послуг, які надаються клієнтам, а також стимулює подальший розвиток ринку. Поведінка суб'єктів страхового ринку також визначається умовами конкурентного середовища.

На сьогодні в Україні недостатність внутрішнього капіталу є серйозною проблемою, тому збільшення обсягу інвестиційних можливостей вітчизняних страховиків є одним із найважливіших чинників, які впливають на збільшення економічного ефекту від страхування. Володіючи значними фінансовими ресурсами, страхові компанії можуть надати свої грошові фонди для реалізації найрізноманітніших проектів загальнодержавного значення, забезпечуючи цим самим солідне фінансування пріоритетних галузей національної економіки.

Висновки. Глобальна економічна інтеграція, як об'єктивний та закономірний процес, призводить до необхідності оцінки конкурентоспроможності національних страхових компаній. Уніфікацію вимог до функціонування страховиків і продовження фінансової глобалізації може призвести до повної втрати позицій українських страхових компаній і монополізації страхового ринку України іноземними страховиками.

Найважливішою ознакою функціонування українського ринку страхування є накопичення фінансового капіталу і поступове інтегрування у світовий ринок. Іноземні інвестори виявляють до нього інтерес в силу великої місткості ринку і слабкої конкурентоспроможності вітчизняних страховиків. Станом на 30.09.2014 р. в Україні зареєстровано 95 страхових компаній з іноземним капіталом (24,4% усіх зареєстрованих страховиків (389 СК), із них 78 «ризикових» страхових компаній та 17 страховиків зі страхування життя.

Світовий досвід розширення присутності страхових компаній з іноземним капіталом дає можливість виділити такі особливості:

- страхові компанії з іноземним капіталом концентрують свою діяльність насамперед на роботі із страховальниками – фізичними особами;
- іноземні страхові компанії значний інтерес виявляють до страхування життя;
- останніми роками частка страхових активів, які контролюють іноземні страховики, постійно зростає;
- проникнення іноземного страхового капіталу на національні фінансові ринки зазвичай позитивно впливає на конкурентоспроможність місцевої страхової систем.

Отже, страховий ринок України розвивається, але перспективи його зростання ще досить високі. На шляху свого розвитку страховий ринок зустрічається з низкою проблем, серед яких ризикний рівень страхової культури та обізнаності населення в наявних страхових продуктах в Україні, недостатня капіталізація страхових компаній і низька якість активів, низький рівень прозорості, а також політична та економічна нестабільність, низький рівень платоспроможності населення, відсутність ефективної законодавчої бази.

Список використаних джерел

1. Барановський О.І. Страховий ринок в Україні: стан, проблеми, перспективи/Барановський О.І. // Національна безпека і оборона. – 2012. – № 6. – С. 2–46.
2. Горбач Л.М. Страхова справа: навч. посіб. / Л. М. Горбач. – К. : Кондор, 2013. – 252 с.
3. Нікуліна Н.Н. Інвестиційна політика в страхових організаціях: навч. посіб. для студентів вузів / Н.Н. Нікуліна, С.В. Березіна. – М.: ЮНИТИ-ДАНА, 2013. – 511 с.
4. Сіренко О.М. Страхування XXI століття або про тенденції розвитку страхового ринку України / О.М.Сіренко // Дзеркало тижня. – 2012. – №12. – С. 34–38.
5. Шматко К.А. Страховий ринок України в сучасних умовах / К.А. Шматко, Н.В. Нестеренко // Держава та регіони. – 2012. – №2. – С. 35–38.
6. офіційний сайт американського ділового журналу Forbes.
7. <http://nfr.gov.ua> – офіційний сайт Національної комісії, що здійснює державне регулювання у сфері ринків фінансових послуг.
8. <http://forinsurer.com> – офіційний сайт журналу про страхування та перестраховання в Україні та світі.